



# MONITORING IZVJEŠTAJ 3

## AKCIONI PLANOVI ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE – REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE ZELENA AGENDA – DEKARBONIZACIJA REFERENCA U REFORMSKOJ AGENDI

Crna Gora

supported by:



Auswärtiges Amt



CRTA:



The project "Parliamentary Diplomacy: Regional Cooperation Through Enhanced Parliamentary Dialogue" is led by the Institute for Democracy (IDSCS) with the partners from the Western Balkan region: Institute Alternativa (IA), Institute for Political Studies (ISP), CRTA - Center for Research, Transparency and Accountability, Kosova Democratic Institute (KDI), and the Network of Progressive Initiatives (NPI). You can find more about the project at the following link: <https://idscs.org.mk/en/2023/06/23/parliamentary-diplomacy-regional-cooperation-through-enhanced-parliamentary-dialogue/>

Ovaj izvještaj analizira usklađenost između Plana za Zajedničko regionalno tržište (CRM) – Digitalizacija, Zelene agende (GA) – Dekarbonizacija, kao ključne inicijative u okviru Berlinskog procesa, i Reformske agende u okviru Plana rasta (GP) za Zapadni Balkan. Analiza se fokusira na ciljeve, napredak u implementaciji, sektorske prioritete, institucionalne uloge i očekivane uticaje, s ciljem razumijevanja načina na koji se ovi okviri međusobno povezuju i dopunjaju.

## **REFORMSKA AGENDA CRNE GORE 2024–2027 ZA INSTRUMENT EU ZA REFORME I RAST U OKVIRU PLANA RASTA EU ZA ZAPADNI BALKAN**

Reformska agenda Crne Gore 2024–2027 za Instrument EU za reforme i rast u okviru Plana rasta EU za Zapadni Balkan<sup>1</sup>, predstavlja ključni dokument usmjeren na ubrzanje ekonomske konvergencije Crne Gore ka prosjeku Evropske unije i sprovođenje neophodnih reformi radi bržeg pristupanja EU. Evropska komisija (EK) je usvojila novi Plan rasta 8. novembra 2023. godine, predviđajući da će reforme EU i finansijska podrška pozitivno uticati na ekonomski rast zemalja kandidata. Plan obuhvata kombinaciju grantova i povoljnih kredita u ukupnom iznosu od 6 milijardi eura za period 2024–2027, od čega je za Crnu Goru predviđeno 383,5 miliona eura – 110 miliona

u grantovima i 273,5 miliona u povoljnim kreditima.

Od ukupne finansijske podrške, 178,5 miliona eura je planirano kao budžetska podrška, dok će preostalih 205 miliona biti usmjereno na infrastrukturne projekte kroz Investicioni okvir za Zapadni Balkan (WBIF). Prema najavama Evropske komisije, 7% ukupnih sredstava biće isplaćeno na početku sprovodenja Plana rasta kao predfinansiranje, dok će se ostatak sredstava isplaćivati u šest polugodišnjih tranši, u zavisnosti od napretka u sprovodenju planiranih reformi. Sredstva koja su dostupna Crnoj Gori uslovljena su uspješnom realizacijom reformskih mjera predviđenih Reformskom agendom, što ovaj dokument čini ključnim za ekonomski i politički razvoj zemlje, kao i za ubrzanje evropskih integracija.

Finalnu verziju dokumenta Vlada je usvojila u septembru, dok je Evropska komisija dala zvanično odobrenje 10. oktobra 2024. godine.

## **KLJUČNI SEKTORI I PRIORITETI REFORMSKE AGENDE**

Reformska agenda Crne Gore fokusira se na četiri prioriteta sektora sa 32 indikativne reforme i ukupno 114 pojedinačnih koraka, koji su od suštinskog značaja za postizanje održivog ekonomskog rasta, unapređenje poslovnog ambijenta, jačanje vladavine prava i poboljšanje kvaliteta života građana. Ključni sektori su:

<sup>1</sup> Reformska agenda Crne Gore 2024–2027 za Instrument EU za reforme i rast, Septembar 2024, dostupno na: <https://wapi.gov.me/download-preview/2cc3baa0-65d6-4d97-a25c-fa171aa559b3?version=1.0>



# AKCIONI PLANOV ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE – REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE ZELENA AGENDA – DEKARBONIZACIJA REFERENCA U REFORMSKOJ AGENDI

1. Poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora
2. Digitalna i energetska/zelena tranzicija
3. Razvoj ljudskog kapitala
4. Vladavina prava i temeljna prava

## POSLOVNO OKRUŽENJE I RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA

Crna Gora daje prioritet unapređenju poslovnog ambijenta, upravljanju i efikasnosti državnih preduzeća, uz ukupnu finansijsku podršku od 93,3 miliona eura. Ovo područje uključuje dvije potkategorije – Poslovno okruženje i Konkurentnost poslovnog sektora – koje obuhvataju sedam ključnih reformi i 33 specifična koraka. Početne aktivnosti uključuju izradu i primjenu registra državnih preduzeća i uklanjanje poslovnih i administrativnih barijera. Ključne inicijative uključuju digitalizaciju registracije i plaćanja preduzeća, jačanje mjera za borbu protiv korupcije, unapređenje elektronskog katastra i prostornog planiranja, kao i rješavanje problema nelegalne gradnje. Takođe, reforme su usmjerene na unapređenje efikasnosti inspekcijskih organa i sistema javnih nabavki.

Ministarstvo finansija je glavni nosilac ovih reformi, uz Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Poresku upravu i Agenciju za sprječavanje korupcije. Međutim, kada reforme uđu u zakonodavnu proceduru, Skupština Crne Gore ima ključnu ulogu u usvajanju izmjenjenih i novih zakona.

## DIGITALNA I ENERGETSKA/ ZELENA TRANZICIJA

Ova prioritetna oblast podijeljena je na dvije podoblasti: Energetska/zelena transformacija i Digitalna transformacija, sa ukupno 12 indikativnih reformi i 42 specifična koraka. Uspješna realizacija ovih mjera je od ključnog značaja za ispunjavanje reformskih obaveza Crne Gore.

Digitalna transformacija predstavlja ključni dio modernizacije Crne Gore i podržava njenu integraciju u globalne digitalne tokove. Reformska agenda postavlja osnovu za unapređenje digitalne infrastrukture, jačanje sajber bezbjednosti i poboljšanje digitalnih javnih usluga. Za ovu podoblast opredijeljen je budžet od 37,1 milion eura. Nosilac aktivnosti su Ministarstvo javne uprave i Ministarstvo ekonomskog razvoja. Primarni reformski napor fokusirani su na:

- Uvođenje 5G mreža
- Jačanje bezbjednosti širokopojasne mreže
- Digitalizaciju javnih usluga kroz punu primjenu elektronskog potpisa i digitalnog identiteta
- Usvajanje sveobuhvatnog okvira za sajber bezbjednost

Energetska tranzicija istovremeno je prioritet, naročito kada je riječ o razvoju održivih izvora energije i smanjenju oslanjanja na fosilna goriva. Reforme u energetskom sektoru obuhvataju:

- Povećanje energetske efikasnosti
- Integraciju tržišta električne energije

- Smanjenje energetske siromašnosti
- Uvođenje mehanizama određivanja cijena ugljen-dioksida i trgovine emisijama radi podrške dekarbonizaciji
- Smanjenje upotrebe fosilnih goriva u transportu i promociju e-mobilnosti
- Razvoj obnovljivih izvora energije i unapređenje infrastrukture za povezivanje sa susjednim energetskim sistemima

Za ovu podoblast opredijeljen je budžet od 81,1 milion eura. Glavna odgovornost leži na Ministarstvu energetike, kao i na državnim energetskim preduzećima poput Elektroprivrede Crne Gore, Rudnika uglja Pljevlja i lokalnim samoupravama, uključujući Opštinu Pljevlja. Dodatno, ključne institucije uključuju Ministarstvo rudarstva, nafte i gasa, Eko fond, Nacionalni savjet za održivi razvoj, Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Generalni sekretarijat Vlade i jedinice lokalne samouprave.

## RAZVOJ LJUDSKOG KAPITALA

Crna Gora teži jačanju ljudskog kapitala radi podrške ekonomskom rastu i evropskim integracijama, sa fokusom na inkluziju ranjivih grupa, kao što su žene, mladi, osobe sa invaliditetom i korisnici socijalne pomoći. Sa budžetom od 75,3 miliona eura, planirano je pet ključnih reformi i deset konkretnih koraka. One uključuju proširenje kapaciteta za predškolsko obrazovanje, zapošljavanje stručnjaka za brigu o djeci i izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Reforme se takođe odnose na unapređenje profesionalnog savjetovanja, usklađivanje obrazovanja

sa potrebama tržišta rada i razvoj usluga podrške radi jačanja samostalnosti i zapošljivosti ranjivih grupa.

Obrazovne ustanove i državni organi uprave nose odgovornost za implementaciju ovih koraka. Primarni akteri su Univerzitet Crne Gore, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, Zavod za zapošljavanje Crne Gore i Uprava za kapitalne projekte.

## VLADAVINA PRAVA I TEMELJNA PRAVA

Crna Gora je posvećena jačanju vladavine prava i ispunjavanju mjerila za pristupanje EU u poglavljima 23 i 24, sa naglaskom na reformu pravosuđa, slobodu medija i borbu protiv korupcije. Ključne mjere uključuju unapređenje istraga, krivičnog gonjenja, pravosnažnih presuda i oduzimanja imovine u slučajevima korupcije, uz sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i popunjavanje pravosudnih mjesta. Za ovu oblast planirano je 96,7 miliona eura budžeta, uz osam reformi i 29 koraka. Izazovi uključuju kompleksne ustavne izmjene koje zahtijevaju tropetinsku većinu u parlamentu i politički zastoj. Reforme su usklađene sa standardima EU, mišljenjima Venecijanske komisije i preporukama GRECO-a, u cilju jačanja nezavisnosti, odgovornosti i integriteta pravosuđa.

Gotovo sve tri grane vlasti moraće biti uključene u realizaciju ovih reformi – od Skupštine do Sudskog i Tužilačkog savjeta, Vrhovnog suda Crne Gore, Specijalnog



## AKCIONI PLANOV ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE – REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE ZELENA AGENDA – DEKARBONIZACIJA REFERENCA U REFORMSKOJ AGENDI

tužilaštva i Nacionalnog savjeta za borbu protiv korupcije, uz učešće gotovo svih ministarstava, predvođenih Ministarstvom pravde.

### BERLINSKI PROCES: NAPREDAK U ZAJEDNIČKOM REGIONALNOM TRŽIŠTU I ZELENOJ AGENDI

Crna Gora napreduje u sprovođenju svoje energetske i klimatske agende kroz sveobuhvatan set inicijativa koje imaju za cilj postizanje ambicioznih ciljeva do 2030. godine. U središtu ovih napora je Nacionalni energetski i klimatski plan (NECP), koji predviđa smanjenje emisije CO<sub>2</sub> za 55% u odnosu na nivo iz 1990. godine, povećanje udjela obnovljivih izvora energije na 50% i ograničenje primarne i finalne potrošnje energije. U skladu sa regulativom EU, Crna Gora revidira zakonodavstvo kako bi podržala dekarbonizaciju energetskog sektora, uključujući nove zakone o obnovljivim izvorima i energetskoj infrastrukturi. Posebna pažnja posvećuje se regionima koji zavise od uglja, poput Pljevalja, za koje se razvija Plan pravedne tranzicije. Energetska efikasnost je ključni prioritet, sa ažuriranim pravilnicima o gradnji i 15 miliona eura subvencija za promociju obnovljivih izvora u domaćinstvima, turizmu i malom biznisu. Država takođe radi na unapređenju investicionog ambijenta za obnovljive izvore, uskladjujući se sa direktivama EU i podstičući regionalnu saradnju.

U oblasti transporta, Crna Gora modernizuje infrastrukturu uz primjenu pametnih

tehnologija, reformu željezničkog sistema i inicijative za održivu mobilnost. Usvojena je regulativa EU o inteligentnim transportnim sistemima (ITS), a njihova integracija u putnu infrastrukturu sprovodi se uz podršku EBRD-a. Modernizacija željeznice uključuje nova zakonska rješenja za bezbjednost i interoperabilnost, unapređenje infrastrukture i investicije od 30 miliona eura u električne vozove. Sprovode se aktivnosti u pravcu preusmjeravanja drumskog saobraćaja na održivije vidove transporta, sa novom transportnom strategijom, unapređenjem graničnih željezničkih stanica i projektima za povećanje bezbjednosti. Crna Gora takođe integriše klimatsku otpornost u transportno planiranje i promoviše održivu urbanu mobilnost. U toku je priprema nacionalnog okvirnog plana za infrastrukturu za alternativna goriva i uspostavljanje mehanizama za postavljanje punjača za električna vozila, čime se dodatno jača regionalna saradnja u pravcu održivih saobraćajnih rješenja.

U oblasti digitalizacije, Crna Gora je ojačala širokopojasnu infrastrukturu, dodijelila 5G frekvencije i potpisala regionalni sporazum o romingu. Digitalno obrazovanje je unaprijeđeno kroz nove sadržaje, onlajn platforme za učenje i obuke nastavnika. Država jača digitalnu ekonomiju unapređivanjem interoperabilnosti u javnoj upravi i pokretanjem inicijativa za razvoj ICT vještina. Ostvaren je napredak i u oblasti sajber bezbjednosti – uskladijeni su zakoni o zaštiti podataka sa GDPR-om, uspostavljen je tim za reagovanje na sajber incidente (CIRT), a u planu je i osnivanje Agencije za sajber bezbjednost. Regionalna saradnja u sajber bezbjednosti i digitalnom upravljanju ostaje jedan od prioriteta.

## PUT CRNE GORE KA DEKARBONIZACIJI I DIGITALNOJ TRANSFORMACIJI KROZ REFORMSKU AGENDU I BERLINSKI PROCES

Crna Gora je dobila odobrenje za približno 334 miliona eura sredstava u okviru Inwesticijonog okvira za Zapadni Balkan (WBIF), uključujući projekte koji su dio Berlinskog procesa. Od ovog iznosa, 63,7 miliona eura je opredijeljeno za 49 nacionalnih projekata za razvoj projektne dokumentacije, dok je 270,3 miliona eura namijenjeno za devet infrastrukturnih projekata koji se sufinansiraju kroz Berlinski proces. Dodatno, odobrena je i jedna aplikacija za tehničku podršku u poslednjem pozivu WBIF-a, sa grantovima u ukupnom iznosu od približno 75 miliona eura.

U okviru Instrumenta EU za reforme i rast, Crna Gora je mapirala prioritetne infrastrukturne projekte u oblasti energije, transporta, razvoja ljudskog kapitala i digitalne infrastrukture. Ovi prioriteti su predstavljeni 20. februara 2024. godine tokom misije Generalne direkcije za proširenje EU (DG NEAR). Misija je naglasila potrebu da vlada definiše jasnu listu prioritetnih projekata po sektorima. Cilj je sastaviti listu projekata u vrijednosti od približno 500 miliona eura, pri čemu se očekuje 213 miliona eura podrške iz EU, dok će preostali iznos biti finansiran međunarodnim kreditima ili iz nacionalnog budžeta. Ključna prioritetna područja uključuju obrazovanje, zdravstvo, digitalizaciju, energiju i transport.

## DEKARBONIZACIJA

Crna Gora unapređuje reforme u energetskom sektoru završavanjem svog Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NECP), koji će definisati ključne politike i mјere za postizanje novih ciljeva do 2030. godine. Ključni fokus je energetska tranzicija, posebno u Pljevljima, gdje se obezbjeđuje socijalna i ekonomski podrška i obuka radne snage kako bi se okončala proizvodnja energije zasnovana na uglju.

Kako bi se uskladila sa EU ETS (Sistem trgovine emisijama EU), Crna Gora implementira mehanizam određivanja cijene ugljen-dioksida, podstičući čistije tehnologije i ulaganja u obnovljive izvore energije, a prihodi od ovog mehanizma podržavaju projekte održivosti. Renoviranje objekata, kao prioritet prema Evropskom zelenom dogovoru, ima za cilj poboljšanje energetske efikasnosti i smanjenje emisija, dok istovremeno podstiče ekonomski rast.

Država prelazi sa subvencionisanih obnovljivih izvora na tržišni sistem, u skladu sa EU Direktivom RED II, koristeći konkurentske aukcije za povećanje ulaganja u obnovljive izvore energije. Planovi uključuju širenje kapaciteta za obnovljive izvore za 20% kroz nove vjetroelektrane, unapređenje hidroelektrana i projekte solarnih elektrana.

Ministarstvo energetike predvodi napore ka energetskoj efikasnosti, u saradnji sa Ministarstvom ekologije, Eko fondom i industrijskim akterima kako bi se poboljšao kvalitet vazduha, primjena regulative i obuka radne snage.



## AKCIONI PLANOVI

## ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE – REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE ZELENA AGENDA – DEKARBONIZACIJA REFERENCA U REFORMSKOJ AGENDI

Crna Gora ulaže značajne napore u modernizaciju svoje transportne infrastrukture kroz pametne tehnologije, reformu željezničkog sistema i inicijative za održivu mobilnost. Usvajanjem EU regulativa o inteligentnim transportnim sistemima (ITS) i njihovom integracijom u mrežu puteva uz podršku EBRD-a, država poboljšava bezbjednost saobraćaja i efikasnost. Modernizacija željeznice uključuje nova zakonska rješenja za bezbjednost i interoperabilnost, unapređenje infrastrukture i ulaganja u ekološki prihvatljive vozove.

## DIGITALIZACIJA

Crna Gora unapređuje digitalnu transformaciju kroz zakonodavstvo, regulative i strateške inicijative kako bi poboljšala ICT infrastrukturu i javne usluge. Država ulaže u tehničke, organizacione i ljudske resurse, uskladjujući svoje zakonodavne okvire sa međunarodnim standardima i angažujući se u regionalnim i globalnim ICT inicijativama.

Digitalna transformacija je proklamovani prioritet za Vladu Crne Gore, koja teži uspostavljanju sigurnog i efikasnog sistema e-uprave prilagođenog potrebama građana. Fokus je na razvoju jedinstvenog portala za javne usluge, unapređenju digitalnih kapaciteta i podizanju svijesti o koristima digitalizacije.

Jedan od ključnih prioriteta je proširenje širokopojasne infrastrukture kako bi se smanjio digitalni jaz između urbanih i ru-

ralnih područja, obezbjeđujući ravnopravan pristup internetu velike brzine. Implementacija sigurnih 5G mreža i usklađivanje sa EU regulativama u oblasti sajber bezbjednosti ojačće digitalnu otpornost Crne Gore.

Digitalni identitet i e-potpisi olakšaće pristup administrativnim, poreskim, socijalnim i obrazovnim uslugama, poboljšavajući efikasnost i smanjujući birokratiju. Potpuna implementacija transakcijskih usluga e-uprave povećaće transparentnost i borbu protiv korupcije.

Sajber bezbjednost ostaje ključni fokus, sa planovima za usvajanje Zakona o informacionoj bezbjednosti u skladu sa EU NIS2 direktivom. Jačanje sajber otpornosti i mehanizama za odgovor na krizne situacije zaštitiće nacionalnu i privatnu infrastrukturu od sajber prijetnji.

U oblasti digitalnog obrazovanja, glavni izazovi uključuju zastarjele IT sisteme, nedostatak digitalnog ekosistema i nisku digitalnu pismenost među studentima i nastavnicima. Strategija digitalizacije obrazovnog sistema (2022-2027) ima za cilj modernizaciju obrazovanja kroz unapređenje digitalnih vještina i integraciju ICT-a u sve predmete putem poboljšane tehnološke infrastrukture u školama.

Kroz ove reforme, Crna Gora usklađuje svoje djelovanje sa evropskim standardima i postavlja temelje za održivi ekonomski rast u digitalnom dobu, osiguravajući dugoročne koristi za društvo i ekonomiju.

## ZAKLJUČAK

Crna Gora aktivno sprovodi digitalnu transformaciju i energetsku tranziciju kao ključne stubove svoje dugoročne razvojne strategije, uskladjujući se sa politikama Evropske unije i međunarodnim standardima. Reformska agenda postavlja temelje za ove napore, fokusirajući se na jačanje ICT infrastrukture, unapređenje sajber bezbjednosti, modernizaciju javnih usluga i prelazak ka održivoj i dekarbonizovanoj ekonomiji. Međutim, temeljna analiza reformskih mera i akcionih planova za Zajedničko regionalno tržište (CRM) – Regionalno digitalno područje i Zelenu agendu (GA) – Dekarbonizaciju otkriva nekoliko praznina u vezi sa usklađenošću ovih dokumenata.

Određene mjere u analizi Akcionih planova Zajedničkog regionalnog tržišta (CRM) – Digitalizacija i Zelene agende (GA) – Dekarbonizacija nisu uključene u Reformsku agendu. Iako su neki ciljevi reformi jasno istaknuti, drugi se pojavljaju u različitim oblicima ili se mogu samo naslutiti iz šireg opisa reformskih inicijativa. Plan CRM-a, koji je relevantan za digitalnu transformaciju, nije eksplisitno spomenut u strateškom okviru usklađenosti. Pominje se samo u jednoj aktivnosti, navodeći da će implementacijom navedenih mera Crna Gora ispuniti svoje obaveze prema Akcionom planu CRM-a 2021-2024 u oblasti Regionalne digitalne integracije za uključivanje Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište. Njegovo ograničeno prisustvo ukazuje na potencijalnu neusaglašenost između dva strateška dokumenta.

U oblasti digitalizacije, Crna Gora je fokusirana na regulatorna poboljšanja, ulaganja u infras-

trukturu i modernizaciju javnih usluga. Napori poput razvoja digitalnih identiteta, e-potpisa i uspostavljanja jedinstvenog portala e-uprave pokazuju posvećenost stvaranju efikasnije i transparentnije javne administracije. Međutim, postoje izazovi, uključujući potrebu za daljom integracijom digitalnih rješenja u različite sektore, povećanjem digitalne pismenosti i osiguravanjem korisnički orijentisanog pristupa e-uslugama. Neke mjere povezane sa digitalnom transformacijom mogu se naslutiti iz opisa reformi, ali je potrebniji eksplisitniji i strukturiraniji pristup kako bi se osigurala njihova puna implementacija.

Što se tiče dekarbonizacije, Crna Gora preduzima korake ka tranziciji prema klimatski neutralnoj ekonomiji, uskladjujući se sa klimatskim politikama EU i Zelenom agendom za Zapadni Balkan. Ulaganja u obnovljive izvore energije, poboljšanje energetske efikasnosti i planirani fazni izlazak iz industrija koje zagađuju ukazuju na posvećenost održivosti. Međutim, iako su određene mjere pomenute u reformskom okviru, one nisu uvijek predstavljene na strukturiran i detaljan način. Jasniji plan za dekarbonizaciju, uključujući specifične vremenske okvire, planove ulaganja i regulatorna prilagođavanja, ključan je za osiguranje glatke tranzicije.

Ova neusaglašenost ukazuje na širi problem harmonizacije strateških dokumenata na nacionalnom nivou, kako bi se osigurala dosljednost između reformskih mera, akcionih planova i sektorskih strategija. Osiguravanje da su sve relevantne inicijative jasno uključene i pravilno strukturirane poboljšaće efikasnost reformi, spriječiti kašnjenje u implementaciji i olakšati napredak Crne Gore u digitalnim i energetskim sektorima.



## AKCIONI PLANOVI

## ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE – REGIONALNO DIGITALNO PODRUČJE ZELENA AGENDA – DEKARBONIZACIJA REFERENCA U REFORMSKOJ AGENDI

### PRIORITET 1: ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE I REFORMSKA AGENDA

#### Zajedničko Regionalno Tržište – Regionalna Digitalna Oblast – Reformska Agenda - Akcioni Plan

Aktivnost	Rok	Napredak (politike, aktivnosti)	Aktivnosti u Akcionom Planu Reformske Agende	Rok u Reformskoj Agendi
Omogućiti fiksni širokopojasni pristup internetu za veliku većinu domaćinstava	2024		Usvajanje Nacionalnog plana za implementaciju širokopojasne infrastrukture od strane Vlade Usaglašenost sa Zakonom o gigabitnoj infrastrukturi: zakonodavstvo na snazi (primarni i sekundarni) za uspostavljanje sigurnog informacionog sistema Pravilnik kao podzakonski akt novog Zakona o elektronskim komunikacijama u skladu sa EU 5G alatom za sajber sigurnost Sigurna implementacija širokopojasne infrastrukture i mreže u ruralnim područjima	Do decembra 2024. godine Do decembra 2025. godine Do decembra 2026. godine Do decembra 2027. godine
Uspostaviti kancelarije za kompetenciju širokopojasnog pristupa (BCO) u ZB (gdje oni ne postoje) i ojačati njihove kapacitete za podršku implementaciji širokopojasnog pristupa	2021	Osnovana nacionalna kancelarija/direktorat za nadležnost u oblasti širokopojasnog pristupa: Formiran je Direktorat za širokopojasni pristup internetu. ; Direktorat za širokopojasni pristup internetu uspješno je formiran unutar Direktorata za elektronske komunikacije, poštanske djelatnosti i radio spektra u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma, koji je takođe ispunio obavezu uspostavljanja Nacionalne kancelarije za širokopojasni pristup (Broadband Competence Office - BCO), predviđenu Akcionim planom za Zajedničko regionalno tržište.	.	.
Povezivanje akademskih i istraživačkih mreža u ZB6, uz podršku i saradnju GEANT-a	2022			.

Razviti 5G mapu puta za Zapadni Balkan i osigurati efikasnu implementaciju u skladu sa vremenskim okvirom definisanim u njemu	2023	Mobilnim operaterima su dodjeljene radio frekvencije iz 700 MHz i 3.6 GHz opsega. Ukupni prihodi od dodjele radio frekvencija u javnoj aukciji, koji predstavljaju prihode Budžeta Crne Gore, iznose 8.836.000,00 EUR. Na ovaj način, aktivnost dodjela radio frekvencija iz ponirskih 5G opsega, utvrđena Planom za uvođenje 5G mobilnih komunikacionih mreža koji je usvojila Vlada Crne Gore u decembru 2021. godine, uspješno je realizovana.		
Smanjite naknade za roming unutar ZB6 i EU-ZB kroz implementaciju Sporazuma o romingu za ZB i Mape puta za smanjenje cijena rominga između EU i ZB	2023			
Završiti finalnu fazu Ugovora o regionalnom romingu	2021	Potpisan Sporazum o roamingu Zapadnog Balkana sa ciljem uvođenja režima Roam Like at Home počev od 1. jula 2021. godine i započeta implementacija.		
Finalizovati Mapu puta za smanjenje cijena rominga između EU i ZB i djelotvornu implementaciju u skladu sa vremenskim okvirom definisanim u njoj				
Razviti strategije digitalnih vještina i dogovoriti kratkoročne i srednjoročne regionalne akcije za digitalno usavršavanje	2022-2023	Napredovala je implementacija Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema, uz kreiranje digitalnog sadržaja za učenike, nastavnike i roditelje, s ciljem podizanja nivoa znanja, kao i razvoja digitalnih vještina ovih ciljnih grupa. Pored toga, sprovedena je obuka za unapređenje digitalnih vještina za 1.200 nastavnika.	2.000 nastavnika/učesnika učestvovalo je u obukama o digitalnim vještinama prema usvojenom Okviru za digitalne vještine nastavnika. 7.500 (kumulativno za cijeli period) nastavnika/učesnika učestvovalo je u obukama o digitalnim vještinama prema usvojenom Okviru za digitalne vještine nastavnika. 17% ukupnog broja osnovnih i srednjih škola ima EdTech hub, tj. 25% učenika (od kojih je otprilike 50% ženskog pola) ima mogućnost da ga koristi. 34% ukupnog broja osnovnih i srednjih škola ima EdTech hub, tj. 50% učenika (od kojih je otprilike 50% ženskog pola) ima mogućnost da ga koristi. U osnovnim i srednjim školama prosječno postoji najmanje jedan tehnološki uređaj (laptop, desktop, tablet, TV, projektor) na 11 učenika.	Do decembra 2025. Do decembra 2027. Do juna 2026. Do juna 2027 Do juna 2027

Uspostaviti repositorijum kurseva i drugih programa obuke koje su razvile različite organizacije, uključujući MOOC-ove sa uspostavljenim univerzitetima na osnovu analize jaza ZB i potreba za digitalnim vještinama za ciljane grupe	2022	Proširenje Digitalne škole sa mogućnošću samostalnog online učenja putem platforme Digionica, zasnovane na platformi Learning Passport. <sup>2</sup>  Pokrenute su dvije e-usluge za podnošenje prijava za upis u privatne predškolske ustanove i studentske domove.	
Izraditi akcione planove za digitalno obrazovanje i promovisati jednakost u pristupu, za ugrožene grupe i manjine, posebno Rome	2022		
Organizovati redovne sastanke na visokom nivou, uključujući godišnji digitalni samit, kako bi se osiguralo da digitalna agenda stoji na čelu regionalne transformacije	Godišnje	Organizovano je šest događaja (Sarajevo 2023, Priština 2022, Podgorica 2021, Tirana 2020, Beograd 2018, Skoplje 2017).	
Uskladiti standarde za metapodatke za otvorene podatke na regionalnom nivou na osnovu standarda EU koji će se primjenjivati u cijelom regionu i njegovati princip otvorenih podataka	2023		Usklađenost zakonodavstva sa Direktivom o otvorenim podacima Do decembra 2026.
Postizanje sporazuma o regionalnoj interoperabilnosti usluga naplate putarine na Zapadnom Balkanu	2022-2024		
Dogovoriti principi i standarde koji se koriste za pametne gradove, zasnovane na standardima EU, s ciljem osiguranja interoperabilnosti podataka i usluga	2023	Aktivnosti na uspostavljanju ICT mreže državnih službenika za razvoj interoperabilnih usluga javne uprave su pokrenute.	Plan za punu uspostavu transakcionih elektronskih javnih usluga na nacionalnom i lokalnom nivou za period 2025-2027 usvojen od strane Vlade (pored usluga koje su pilotirane do 2024. godine); platforma za e-upravu i interoperabilnost registara su funkcionalne.  Implementacija javnih e-usluga na osnovu Plana.  Implementacija javnih e-usluga na osnovu Plana. Do decembra 2024. Do decembra 2025. Do decembra 2027.

<sup>1</sup> Više informacija o "Digital School" i platformi "Digionica", dostupno je na <https://digitalnaskola.edu.me/en/index.html>

Preduzeti regionalne aktivnosti za promovisanje vještice inteligenčije (AI) u odabranim aspektima i na osnovu praksi EU	2024	Vlada Crne Gore potpisala je Program Evropske unije „Digitalna Evropa“ (2021–2027) u junu 2023. godine. Digitalna akademija Crne Gore, kao platforma za sve, uspostavljena je radi jačanja digitalnih vještina i kompetencija državnih službenika, učenika i ranjivih grupa od strateškog značaja.	
Preduzeti regionalne aktivnosti kako bi se olakšalo učešće ZB u EU HPC	2023-2024		
Preduzeti regionalne aktivnosti za poboljšanje dostupnosti, analize i praćenja visokokvalitetne statistike digitalne ekonomije, nadovezujući se na EU DESI i ITU indeks razvoja ICT-a	2022		
Regionalna saradnja u pogledu razmijene dobre prakse u oblasti digitalne transformacije, posebno e-uprave	Godišnje	Redovni sastanci.	
Dogovoriti minimalne tehničke standarde i specifikacije kako bi omogućili razmjenu podataka i dokumenata, te sproveli pilot aktivnosti	2021 Pilots 2022-2023	<p>“Studija izvodljivosti za identifikaciju tehničke interoperabilnosti u Crnoj Gori” je završena i objavljena, a sadrži relevantnu listu tehničkih standarda.<sup>3</sup></p> <p>Usklađenost sa odlukom EU o digitalnom identitetu Implementacija novčanika digitalnog identiteta koji minimalno uključuje: novu Uredbu EU o digitalnom identitetu; Potpisivanje i implementacija Sporazuma o uzajamnom priznavanju povjereničkih usluga sa drugim zemljama Zapadnog Balkana; pridruživanje listi pouzdanih trećih zemalja EU za validaciju e-potpisa kao prvi korak ka EU ID novčaniku; Učešće u balkanskom novčaniku digitalnog identiteta</p> <p>Potpuno implementiranje elektronskih identifikacija koje omogućavaju povozivanje sa digitalnim uslugama javne uprave (uključujući poreske, socijalne i obrazovne usluge) i puno učešće u EU novčaniku digitalnog identiteta.</p>	<p>Do decembra 2025.</p> <p>Do decembra 2026.</p> <p>Do decembra 2027.</p>

<sup>3</sup>

Više informacija o studiji izvodljivosti, dostupno na:  
<https://www.rcc.int/pubs/147/feasibility-study-for-identification-of-technical-interoperability-in-montenegro>

Uskladiti regionalne aktivnosti kako bi se osigurala zaštita ličnih podataka i privatnosti na Zapadnom Balkanu, na osnovu standarda EU	2023	Nacrt Zakona o zaštiti ličnih podataka je pripremljen, uskladen sa Direktivom o zaštiti podataka EU (GDPR).	Usvajanje Zakona o informacionoj bezbjednosti od strane Skupštine koji je u potpunosti usaglašen sa NIS2 direktivom.	Do decembra 2024.
Razviti mentorske programe za CSIRT ZB i druge institucije kao dugoročnu saradnju sa naprednim CSIRT-ovima i drugim partnerima	2023	CIRT jedinica postoji unutar Ministarstva javne uprave.	Okviri uvedeni kroz usklađivanje sa NIS2 (okvir za koordinisano otkrivanje ranjivosti, okvir za upravljanje krizama) su na snazi i koriste se.	Do decembra 2025.
Ojačati kapacitete sajber bezbjednosti u regiji ZB kroz saradnju sa ENISA-om	2021-2024	Crna Gora je otvorena za jačanje kapaciteta kroz saradnju sa ENISA-om.	Nacionalni i vladini CIRT su operativni i u skladu sa zahtjevima NIS2 i dostigli su najmanje status „akreditovanog“ na TF CSIRT Trusted Introducer-u.	Do decembra 2025.
Povećati otpornost sajber-prostora u ZB kroz povećano učešće poslovne zajednice u jačanju kapaciteta sajber bezbjednosti u ZB	2022-2023	Osnovan je Regionalni centar za sajber bezbjednost, sa ciljem razvoja sajber kapaciteta i obrazovanja u oblasti sajber bezbjednosti.	Formiranje nadležnog organa i liste entiteta. Agencija za sajber bezbjednost (koja djeluje kao nadležni organ prema NIS2) je operativna: ima dovoljan broj zaposlenih, opremljena da vrši nadzorna ovlašćenja, sprovodi nadzorne provjere. Lista entiteta u djelokrugu nacionalnog zakona uskladenog sa NIS2 Direktivom je finalizovana.	Do decembra 2025.


**MONITORING IZVJEŠTAJ 3**

**Zelena agenda – Dekarbonizacija - Reformska Agenda - Akcioni Plan**

Aktivnost	Rok	Napredak (politike, aktivnosti)	Aktivnosti u Akcionom Planu Reformske Agende	Rok u Reformskoj Agendi
1. Uskladiti se sa Zakonom o klimatskim promjenama EU sa vizijom postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine.	2025	<p>Kako bi se dalje uskladili sa pravnim acquis-em EU, Ministarstvo turizma, negativnih uticaja klimatskih ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera priprema novi Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i zaštiti ozonskog omotača uskladen sa ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine, stupa na snagu.</p> <p>Novi zakon će omogućiti dalju harmonizaciju sa acquis-em EU, naročito u vezi sa funkcionisanjem sistema trgovine emisijama (EU ETS) u skladu sa Direktivom EU ETS 2003/87/EC i njenim izmenama, kao i sa monitoringom i izveštanjem, akreditacijom i verifikacijom, EU registrima, besplatnim dodjelama i aukcijama.</p> <p>Novim zakonom će se takođe obezbijediti uskladenost sa acquis-em EU u oblasti monitoringa i izvještavanja o emisijama gasova sa efektom staklene baštne u skladu sa Uredbom (EU) 2018/2066 i Uredbom (EU) 2018/2067 o akreditaciji i verifikaciji podataka.</p>	<p>Nacrt zakon o zaštiti od promjena i zaštiti ozonskog omotača uskladen sa ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine, stupa na snagu.</p>	Do decembra 2025.
2. Postaviti perspektivne energetske i klimatske ciljeve do 2030.	2022 (U toku).	<p>U junu 2021. godine, Vlada Crne Gore usvojila je Izvještaj za pripremu ažuriranog nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) iz 2020. godine, obavezujući se na smanjenje emisije gasova sa efektom staklene baštne za 35% u odnosu na osnovnu godinu 1990. Novi cilj postavljen od strane Energetske zajednice je smanjenje emisije gasova za 55%.</p> <p>Svjetska banka odobrila je sredstva za izradu Okvira strategije niskougljeničkog razvoja, koji će omogućiti izradu modela, scenarija, kao i paralelne konsultacije sa zainteresovanim stranama, sa ciljem izrade najboljeg mogućeg okvira strategije.</p>	<p>Kompletna transpozicija paketa integracije električne energije u skladu sa zahtevima Energetske zajednice i nastavak njegove implementacije.</p> <p>Nastavak implementacije paketa integracije električne energije od strane operatora prenosnog sistema i NEMO-a pridruživanjem dan unaprijed jedinstvenom evropskom energetskom tržištu.</p> <p>Završetak implementacije paketa integracije električne energije spajanjem unutar-dnevног tržišta električne energije.</p>	<p>Do decembra 2024.</p> <p>Do juna 2026.</p> <p>Do decembra 2026.</p>

3. Razviti i implementirati integrisane energetske i klimatske planove.	2022 (U toku).	<p>Nacionalni energetski i klimatski plan (NECP) je u završnoj fazi izrade. NECP će obuhvatiti politike i mјere koje je potrebno implementirati kako bi se postigli novi nacionalni energetski i klimatski ciljevi do 2030. godine, i to sledeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Smanjenje emisije CO<sub>2</sub> za 55,0% u odnosu na nivo iz 1990. godine;</li> <li>• Udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj energetskoj potrošnji 50%;</li> <li>• Potrošnja primarne energije 0,92 Mtoe, a finalna energetska potrošnja 0,73 Mtoe.</li> </ul>	<p>Vladina struktura koja ima mandat da implementira i prati akcije pravedne tranzicije je operativna i usvojila je plan za obuku i zapošljavanje osoba zaposlenih u rudarskoj i ugljenoj industriji.</p> <p>Uspostavljanje centara za obuku i šema za prekvalifikaciju i ponovno zapošljavanje s fokusom na implementaciju sveobuhvatnog programa, kao i na druge industrijske ili uslužne poslove.</p> <p>Kratkoročne mјере za razvoj ljudskog kapitala koje se fokusiraju na prekvalifikaciju i ponovno zapošljavanje u pljevaljskom regionu uglja sprovedene u skladu sa akcionim planom pravedne tranzicije.</p> <p>Obuka 100 osoba, od kojih 15% žena u skladu sa akcionim planom (pilot) – polazna vrijednost 2024. godine.</p> <p>Sprovođenje sveobuhvatnog programa za renoviranje javnih i privatnih zgrada u regionu Pljevlja, koji nudi finansijska rješenja za energetsku efikasnost i zamjenu fosilnih grejnih sistema;</p> <p>90% individualnih sistema grijanja u javnim zgradama i 70% individualnih sistema grijanja u privatnim zgradama prešlo je sa uglja na čistije gorivo.</p> <p>Najmanje 400 osoba, od kojih 15% žena, obućeno u okviru programa za prekvalifikaciju i ponovno zapošljavanje sa fokusom na implementaciju sveobuhvatnog programa, kao i na druge poslove u industriji ili uslužnim djelatnostima – polazna vrijednost 2024. godine.</p>	Do juna 2025. Do decembra 2026. Do decembra 2026. Do decembra 2026. Do decembra 2027. Do decembra 2027.
4. Pripremiti i implementirati strategije prilagođavanja klimatskim promjenama.	2028 U toku	U saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera nastavlja implementaciju projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore da integriše rizike od klimatskih promjena u proces planiranja“ za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promjenama (NAP), koji finansira Zeleni klimatski fond (GCF). Projekat obuhvata četiri sektora koji su najviše pogodjeni adaptacijom: voda, zdravstvo, turizam i poljoprivreda.		Do decembra 2027.

5. Uskladiti se sa EU sistemom trgovanja emisijama i/ili uvesti druge instrumente određivanja cijena ugljenika.	2024 U toku	Vlada Crne Gore je Odlukom o obrazovanju komisije za sprovođenje javne aukcije za dodjelu emisionih kredita („Sl. list CG“, br. 151/22) formirala komisiju zaduženu za sprovođenje javnih aukcija, dodjelu emisionih kredita i dodjelu prikupljenih sredstava. Prethodno Ministarstvo (Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) je 14. februara 2023. godine objavilo javni poziv za dodjelu emisionih kredita za 2022. godinu. Osim toga, novim zakonom će se ažurirati ETS propis.	Puna implementacija sistema za praćenje, izvještavanje, verifikaciju i akreditaciju (MIVA).	Do decembra 2025.
6. Povećati mogućnosti za primjenu rješenja zasnovanih na prirodi za ublažavanje posljedica od klimatskih promjena i istovremeno prilagođavanje na njih.	2025	Uz podršku IUCN-a, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera sprovodi projekt ADAPT, s ciljem jačanja kapaciteta aktera uključenih u proces adaptacije na klimatske promjene.		
7. Osigurati učešće ekonomija ZB u Evropskom klimatskom paktu ili razgledati razvijanje sličnog mehanizma.	2022			
8. Pregledati i revidirati, gdje je potrebno, sve relevantne zakone kako bi se podržala progresivna dekarbonizacija energetskog sektora	2022-2030 U toku	Crna Gora ima obavezu da uskladi svoje zakonodavstvo u oblasti energetike sa EU Paketom za čistu energiju, što će omogućiti dekarbonizaciju energetskog sektora.  Pored toga, Crna Gora mora da postigne prilično ambiciozne ciljeve za 2030. godinu u pogledu energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i smanjenja emisije CO2. Strategija za postizanje novih ciljeva biće dio Nacionalnog plana za energetsku i klimatsku politiku (NECP).	Usvajanje zakona u skladu sa Direktivom o obnovljivoj energiji (RED II), uključujući regulatorni okvir za potrošače i pojednostavljenje procedura za izdavanje dozvola (npr. određivanje jedne kontakt tačke).	Do decembra 2024.
9. Pripremiti projektnu socio-ekonomskog uticaja dekarbonizacije na individualnoj ekonomiji i regionalnom nivou.	2022	Socio-ekonomski aspekti dekarbonizacije biće razrađeni u Nacionalnom energetsko-klimatskom planu (NECP) i Strateškoj procjeni uticaja koji će biti izrađeni za ovaj dokument.  Pored toga, u izradi je Mapa puta za region pravedne tranzicije Pljevlja, koja će razmotriti socio-ekonomski uticaj dekarbonizacije i postupnog ukidanja uglja za ovaj specifični region.	Operacionalizacija sistema garancija porijekla.	Do juna 2025.
10. Dati prioritet energetskoj efikasnosti i poboljšati je u svim sektorima.	U toku	Energetska efikasnost je prepoznata kao jedan od prioriteta politike energetske efikasnosti.  Pravni okvir u ovoj oblasti je u velikoj mjeri uskladen sa zakonodavstvom EU – više od 70 pravnih akata je usvojeno u prethodnom periodu.	Jedna od energetskih zajednica je uspostavljena i operativna.  Usvajanje Strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2024-2029, uključujući izradu/ažuriranje planova kvaliteta vazduha za zone u kojima su prekoračene granične vrijednosti kvaliteta vazduha prema Direktivi o smanjenju nacionalnih emisija (NEC).	Do juna 2026.  Do decembra 2025.

11. Transpozicija i puna primjena Direktive o energetskim performansima zgrada.	2023	<p>Pripremljeni su i usvojeni novi gradevinski propisi za energetsku efikasnost u maju 2023. godine koji uvode:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Novi, stroži zahtjevi za energetsku efikasnost pri izgradnji zgrada.</li> <li>Sertifikaciju energetske efikasnosti zgrada, koja će se primenjivati od 1. avgusta 2024. godine.</li> </ul> <p>Ovim je Crna Gora potpuno uskladila svoj pravni okvir sa zahtjevima Direktive o energetskim karakteristikama zgrada.</p>	<p>Osigurati izdavanje sertifikata energetske efikasnosti (u skladu sa Direktivom o energetskim performansima zgrada) i izmijeniti relevantno zakonodavstvo kako bi se omogućilo efikasno donošenje odluka o ulaganjima u energetsku efikasnost za vlasnike domaćinstava.</p>	Do decembra 2024.
12. Podržati šeme renoviranja privatnih i javnih zgrada i osigurati odgovarajuće finansiranje.	U toku	<p>Ministarstvo energetike i rudarstva pokrenulo je implementaciju šire podrške za energetsku efikasnost koja se finansira iz paketa podrške EU, državnog budžeta i Eko fonda. Ukupno je alocirani budžet od oko 15 miliona eura za subvencije za unapređenje energetske efikasnosti i veće korišćenje obnovljivih izvora energije (OIE) kroz implementaciju 3 programa namenjena: građanima/ domaćinstvima, sektoru turizma i malim i srednjim preduzećima (MSP). Prioritet je dat ovim sektorima jer je energetska efikasnost prepoznata kao ekonomski isplativ i brz način za povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte koji su odgovorni za klimatske promjene.</p>	<p>Dugoročna strategija obnove zgrada sa akcionim planom usvojeni su i počeli da se implementiraju kroz projekte rekonstrukcije postojećih javnih zgrada koji su u toku i u skladu sa godišnjim ciljem obnove od 3%.</p> <p>Implementacija regulative o eko-dizajnu za uređaje za lokalno grijanje prostora na čvrsta goriva kroz uspostavljanje efikasne infrastrukture za nadzor tržišta i pokretanje šeme zamjene uređaja za grijanje domaćinstava.</p> <p>Povećanje godišnje stope renoviranja zgrada i ulične rasvjete u skladu sa ciljevima dogovorenim na nivou Energetske zajednice, najmanje 60.000 m<sup>2</sup> renovirano.</p> <p>Povećanje godišnje stope renoviranja zgrada i ulične rasvjete u skladu sa ciljevima dogovorenim na nivou Energetske zajednice , najmanje 130.000 m<sup>2</sup> renovirano.</p> <p>Povećanje godišnje stope renoviranja zgrada i ulične rasvjete u skladu sa ciljevima dogovorenim na nivou Energetske zajednice , najmanje 200.000 m<sup>2</sup> renovirano.</p>	<p>Do juna 2025.</p> <p>Do decembra 2026.</p> <p>Do decembra 2025.</p> <p>Do decembra 2026.</p> <p>Do decembra 2027.</p>
13. Povećati udio obnovljivih izvora energije i obezbijediti potrebne uslove za investiranje.	U toku	<p>Kako bi se poboljšao ambijent za ulaganje u obnovljive izvore energije, Ministarstvo energetike i rudarstva pripremilo je Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora, koji je u proceduri usvajanja. Zakon je usklađen sa najnovijim pravnim okvirom EU u ovoj oblasti.</p>	<p>Najava trogodišnjeg plana aukcije za najmanje 400 MW i lansiranje prve aukcije.</p> <p>Instalirati i povezati na mrežu najmanje 200 MW novih kapaciteta obnovljivih izvora energije (solarne i vjetroenergije) u skladu sa ciljevima dogovorenim unutar Energetske zajednice.</p>	<p>Do juna 2025.</p> <p>Do juna 2027.</p>
14. Smanjiti i postepeno ukinuti subvencije za ugalj, striktno poštujući pravila državne pomoći.	U toku			
15. Osigurati učešće u inicijativi Regionala uglja u tranziciji za zapadni Balkan.	U toku	<p>Opština Pljevlja kao region uglja u Crnoj Gori uključena je u regionalnu razmenu u vezi sa pravednom tranzicijom sa opštinom Velenje iz Slovenije. Ovaj proces podržava Kancelarija za održivi razvoj Vlade Crne Gore.</p>		

16. Razviti programe za rješavanje energetskog siromaštva i šeme finansiranja za renoviranje domaćinstava i obezbjeđivanje osnovnog životnog standarda.	2024 U toku	Pitanje energetskog siromaštva, kako je regulisano na nivou EU, biće predmet novog Zakona o energetici koji je u fazi pripreme.  Mehanizam za podršku ugroženim domaćinstvima biće uspostavljen nakon usvajanja Zakona i relevantnih podzakonskih akata.	Postepeno ukidanje javnih intervencija u određivanju cijena za snabdijevanje električnom energijom u skladu sa članom 5. Direktive 2019/944 o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije. Implementacija mjera usmjerenih na zaštitu energetski siromašnih i vulnerabilnih potrošača, uključujući razvoj metodologije za definisanje energetski siromašnih grupa i alata za praćenje.  Cijena električne energije za domaćinstva treba da odražava tržišnu cijenu u skladu sa najboljim praksama EU (na primer, povozivanje bilateralnih ugovora o snabdijevanju između proizvođača i snabdjevača električne energije sa godišnjim prosjekom tržišne cijene za dan unaprijed) kao prioritet.	Do decembra 2024.  Do juna 2025.  Do decembra 2027.
---	----------------	--	---	---

17. Podržati razvoj pametne transportne infrastrukture, promovisati podsticanje inovativnih tehnologija (kao što su transport bez papira, vještačka inteligencija, multi-modalno izdavanje karata za putnike, mobilnost kao usluga, aplikacije za granične/granične prijelaze, 5G kori-dori, itd.).	U toku	Direktiva 2010/40/EU koja se odnosi na ITS (Inteligentne saobraćajne sisteme) je potpuno transponovana. Trenutno je ITS oprema instalirana na dionici autoputa i u tunelu Sozina. Vlada Crne Gore usvojila je četvorogodišnji program za uvođenje ITS-a u saobraćaju. Trenutno se, uz finansijsku podršku EBRD-a, priprema studija za uvođenje saobraćajnih brojača i kamere za kontrolu saobraćaja, kao dio ITS-a. Takođe, dostupna je tehnička pomoć koja ima za cilj jačanje kapaciteta nadležnih organa za implementaciju ITS-a.  Uprava za saobraćaj je izdvojila sredstva za ovu svrhu u svom budžetu.  Za dio koji se odnosi na drumski saobraćaj, planira se javna nabavka softverskog rješenja koje će olakšati izдавanje licenci, dozvola, saglasnosti i slično.	Uskladivanje sa Regulativom (EU) 2020/1056 o elektronskim informacijama o transportu robe (eFTI)  Ratifikacija međunarodne konvencije o putevima (eCMR) potrebne za implementaciju eFTI  Implementacija ITS okvira i standarda za puteve i željeznicu  ITS na 62km putne mreže TEN-T je operativan  Dopuna sistema brojača saobraćaja na državnim putevima  Nadogradnja meteorološko-informacionog sistema na državnim putevima  Nadogradnja sistema promjenljive signalizacije  Implementacija sistema bezbjednih i zaštićenih parkirališta za teretna motorna vozila i komercijalna vozila  Implementacija sistema elektronske naplate putarine, auto-put Bar-Boljare, dionica Matešev-Prijedor  Implementacija sistema upravljanja bezbjednošću saobraćaja  Implementacija sistema stacionarnih radarskih sistema na državnim putevima  Promjenljiva saobraćajna signalizacija (magistralni, regionalni i opštinski putevi)  Nadogradnja sistema preventivnih stacionarnih radarskih mjeraca sa pokazivačem brzine kretanja vozila na državnim putevima (magistralni i regionalni putevi)  Sistem upravljanja parkingom  Transpozicija Direktive o interoperabilnosti (EU) 2016/79714 i Direktive o bezbjednosti (EU) 2016/79815	Do decembra 2025.  Do juna 2026.  Do decembra 2026.  Do decembra 2027.  2026. godina  2027. godina  Kraj 2024. godine

<p><b>18. Implementirati Regionalni akcioni plan za željezničke reforme.</b></p>	<p>2023</p> <p>Rad na izradi novog Zakona o željezničkoj i novog Zakona o bezbjednosti i interoperabilnosti željezničica je u toku. Implementacijom ovih propisa, pored otvaranja tržista željezničica, Crna Gora će poboljšati uslove za uvođenje i primjenu tehničkih specifikacija interoperabilnosti (TSI), odnosno EU tehničkih standarda koji se primjenjuju kako na modernizaciju i izgradnju željezničke infrastrukture, tako i na željezničke vozove. Usvajanjem ovih propisa, Crna Gora će postići usklađenost sa Paketom IV EU propisa u oblasti željezničica.</p> <p>U skladu sa važećim zakonodavstvom, Uprava za željeznicu funkcioniše kao regulatorno tijelo i tijelo za bezbjednost. Reorganizacijom državne uprave, Uprava za željeznicu je osnovana kao tijelo koje je nezavisno u donošenju odluka, dok u slučaju žalbi, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva djeluje kao drugostepeni organ. Novi Zakon o željeznicama predviđa model nezavisnosti Regulatornog tijela za željeznicu, kao što je to slučaj sa Agencijom za zaštitu konkurenčije, sa finansiranjem iz državnog budžeta i uz uslove peinacene Direktive u vezi sa žalbama na odluke Regulatornog tijela (žalbe se podnose sudu).</p> <p>Ministarstvo je pokrenulo ili podržalo niz infrastrukturnih projekata vezanih za rekonstrukciju i modernizaciju željezničke infrastrukture, a u narednom periodu očekuje se zaključivanje ugovora o finansiranju za nabavku novih električnih vozova u vrijednosti do 30 miliona evra. Modernizovana infrastruktura i novi vozni park će, pored povećanja nivoa bezbjednosti željezničkog saobraćaja, takođe povećati konkurentnost željezničica u odnosu na druge oblike saobraćaja, čime će se ostvariti i ciljevi izloženi u Zelenoj agendi.</p>
<p><b>19. Definisati kori-dore željezničkog teretnog i unutrašnjeg plovнog saobraćaja.</b></p>	<p>2027</p> <p>EU zakonodavstvo iz Akcionog plana Transportne zajednice koje se odnosi na unutrašnje plovidbe, u dijelu koji se primjenjuje u Crnoj Gori, transponovano je kroz prvi nacrt Zakona o unutrašnjoj plovidbi, koji je pripremljen uz konsultantsku podršku obezbijedenu kroz IPA 2017 projekat „Tehnička pomoć u jačanju kapaciteta i usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u sektoru transporta“.</p>
<p><b>20. Definisati opštu strategiju za prebacivanje saobraćaja sa drumskog na ekološki prihvatljivije načine transporta.</b></p>	<p>2021</p> <p>Ugovor sa Svjetskom bankom u okviru Programa za olakšanje trgovine i transporta na Zapadnom Balkanu potpisani je 13. februara 2023. godine, a uključuje ažuriranje Strategije razvoja saobraćaja za period 2019-2035 u skladu sa Strategijom pametne i održive mobilnosti za Zapadni Balkan.</p>

21. Identifikovati tehničke standarde EU i osigurati njihovu implementaciju i digitalizaciju svih vrsta transporta.	2030	Pregled trenutne situacije pružen je kroz Izveštaj o napretku u implementaciji akcionih planova Zajednice za transport, Poglavlje I Praćenje transpozicije Aneksa I Sporazuma o Zajednici za transport.
22. Implementirati Akcioni plan za olakšavanje transporta u regionu.	2023	Završen je jedan od najvažnijih ciljeva realizovan kroz projekat pod nazivom Rekonstrukcija međugranične željezničke stanice Bijelo Polje na željezničkoj liniji Vrbnica-Bar.
23. Implementirati Akcioni plan za bezbjednost saobraćaja u regionu.	2022	<p>Mnogo aktivnosti je u toku:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Strategija poboljšanja bezbjednosti u drumskom saobraćaju (2024-2030) sa Akcionim planom za 2024-2025. godinu je izrađena, a nakon što budu primljeni komentari EK, očekuje se da bude usvojena od strane Vlade.</li> <li>U 2023. godini pripremljena je analiza potencijalnih crnih tačaka na mreži državnih puteva.</li> <li>Oko 50 crnogorskih inženjera je sertifikovano za RSA i RSI (revizija bezbjednosti saobraćaja i inspekcija bezbjednosti saobraćaja), pa je Uprava saobraćaja u prethodnom periodu raspisala tender za: <ol style="list-style-type: none"> <li>pripremu RSI izvještaja za nekoliko dionica na mreži državnih puteva,</li> <li>pripremu RSA izvještaja za nekoliko dionica na mreži državnih puteva,</li> <li>izradu projekta za uređenje školskih zona na 15 lokacija na mreži državnih puteva,</li> <li>unapređenje bezbjednosti saobraćaja u 4 tunela (rekonstrukcija opreme i osvetljenja tunela).</li> </ol> </li> <li>Usvojena je metodologija za prikupljanje KPI (ključnih indikatora bezbjednosti performansi) koja je u skladu sa metodologijom EU, a svi KPI se mjeri od 2022. godine.</li> <li>Istrage i izrada izveštaja o saobraćajnim nesrećama se sprovode u skladu sa CADaS protokolom.</li> <li>EBRD je obezbijedio sredstva za razvoj i implementaciju sljedećih ITS komponenti u saobraćaju na putevima u Crnoj Gori: <ol style="list-style-type: none"> <li>Sistem za prikupljanje podataka o saobraćaju;</li> <li>Saobraćajne kamere.</li> </ol> </li> </ul>

24. Implementirati Akcioni plan puta.	2024	<p>Uprava za saobraćaj je kroz grant EBRD-a, postigla je dogovor krajem 2021. godine o uspostavljanju RAMS-a za magistralne i regionalne puteve (putevi od nacionalnog značaja).</p> <p>Ministarstvo saobraćaja i pomorstva usvojilo je 5 podzakonskih akata u vezi sa transponovanjem odgovarajuće EU Direktive 2010/40/EU i Direktive 2004/52/EC u skladu sa Aneksom I.3 Ugovora o Transportnoj zajednici.</p> <p>Crna Gora je usvojila niz dokumenata za borbu protiv klimatskih promjena, kao što su „Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine“ i Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena, dok je Priručnik za pripremu strategije razvoja sa niskom emisijom ugljenika do 2050. godine finalizovan, kao i „Mapa puta dekarbonizacije saobraćaja u Crnoj Gori“.</p> <p>Kada su u pitanju projekti koji se nalaze na TEN-T mreži, plan otpornosti na klimatske promjene se priprema kao dio projektne dokumentacije.</p>
25. Razviti i implementirati planove o klimatskoj otpornoći za transportne mreže ekonomija Zapadnog Balkana.	2022	Nadogradnja Strategije razvoja saobraćaja 2019-2035. godine će uključiti ažuriranje strategije sa "zelenim" elementima, zajedno sa pripremom Studije razvoja intermodalnosti u Crnoj Gori, koja će, uz implementaciju rješenja za inteligentne transportne sisteme (ITS) u svim vrstama saobraćaja, predstavljati polaznu tačku za dalje definisanje saobraćajnih rješenja za takozvana urbana čvorišta. Lako je to trenutna situacija, već sada se jasno mogu prepoznati neka ključna čvorišta, kao što su Bar, Podgorica i područje Bokokotorskog zaliva.
26. Promovisati pripremu i implementaciju Planova održive urbane mobilnosti za urbana područja na Zapadnom Balkanu.	2025	<p>Ministarstvo saobraćaja i pomorstva planira da do kraja 2024. godine kreira program obnove voznog parka (zamjena starih vozila novim vozilima).</p> <p>Strategija održive i pametne mobilnosti za Zapadni Balkan pripremljena je od strane Transportne zajednice i usvojena 2021. godine. Svrha ove strategije je prilagođavanje ciljeva i aktivnosti EU regionu Zapadnog Balkana kroz mapu puta za dekarbonizaciju i digitalizaciju sektora saobraćaja.</p>
27. Definisati rješenja održive mobilnosti na regionalnom nivou uključujući planove za primjenu alternativnih goriva.	2024	U okviru IPA 2021 projekta tehničke pomoći za jačanje kapaciteta i poboljšanje pravne usklađenosti, performansi i efikasnosti u sektoru transporta u Crnoj Gori biće pripremljeni nacionalni okvirni politike za implementaciju infrastrukture alternativnih goriva.
27a. Definisati plan za postavljanje i izgradnju punionica za električna vozila.	2022	Na početku, potrebno je na nivou Vlade raspraviti i precizirati koje će institucije biti zadužene za koordinaciju ovog procesa.
28. Povećati regionalnu saradnju u oblasti razvoja infrastrukture za alternativna goriva.	2023	U okviru IPA 2021 projekta Tehnička pomoći za izgradnju kapaciteta i unapređenje pravne usklađenosti, performansi i efikasnosti u sektoru saobraćaja u Crnoj Gori, biće pripremljeni nacionalni okvirni planovi za implementaciju infrastrukture za alternativna goriva.